

It was also found that women attached more importance to the real role culture than men, although the ideal role culture was less important for women. Besides, women assessed as important such measures of organizational culture as uncertainty avoidance (preference of usual interactions and activities) and individualism (work-life balance, etc.).

Key words: *extracurricular educational institutions; organizational culture; organizational culture types; organizational culture measures; teaching staff's socio-demographic characteristics; age; sex.*

Відомості про автора

Баранова Вікторія Анатоліївна, науковий кореспондент лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Baranova, Victoria Anatoliivna, postgraduate student of Laboratory of Organizational And Social Psychology, G.S.Kostiuk Institute of psychology, NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: vic_baranova@ukr.net

Отримано 22 травня 2018 р.
Рецензовано 29 травня 2018 р.
Прийнято 30 травня 2018 р.

УДК 316.6

Бахмутова Л.М.

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗИМІВНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ АНТАРКТИЧНИХ ЕКСПЕДИЦІЙ

Бахмутова Л.М. Особливості динаміки самоєфективності діяльності зимівників українських антарктичних експедицій. У статті розкрито поняття, зміст та основні чинники феномену «самоєфективність особистості». Особливу увагу приділено науковим дослідженням рівня самоєфективності особистості у професійній діяльності. На основі аналізу динаміки рівня самоєфективності зимівників українських антарктичних експедицій визначено особливості та основні джерела взаємовпливу різноманітних чинників на самоєфективність особистості в умовах тривалої соціальної депривації під впливом складних природних факторів. Намічені актуальні напрямки психологічних досліджень з метою оптимального формування та підготовки зимівельного колективу до роботи в особливих умовах Антарктики для забезпечення зростаючого рівня самоєфективності та ефективної роботи цілому.

Ключові слова: *самоєфективність, самооцінка, українські антарктичні експедиції, зимівники, міжособистісні відносини, відносно ізольована група, соціальна депривація, ефективність експедиційної діяльності, екстремальні умови діяльності, Антарктика.*

Бахмутова Л.М. Особенности динамики самоэффективности деятельности зимовщиков украинских антарктических экспедиций. В статье раскрыты понятие, содержание и основные факторы феномена «самоэффективности личности». Особое внимание уделено научным исследованиям уровня самоэффективности личности в профессиональной деятельности. На основе анализа динамики уровня самоэффективности зимовщиков украинских антарктических экспедиций определены особенности и основные источники взаимовлияния различных факторов на самоэффективность личности в условиях длительной социальной депривации под влиянием сложных природных условий. Определены актуальные направления психологических исследований с целью оптимального формирования и подготовки зимовочных коллективов к работе в особых условиях Антарктики для обеспечения растущего уровня самоэффективности и эффективной работы в целом.

Ключевые слова: *самоэффективность, самооценка, украинские антарктические экспедиции, зимовики, межличностные отношения, относительно изолированная группа, социальная депривация, эффективность экспедиционной деятельности, экстремальные условия деятельности, Антарктика.*

Постановка проблеми. Робота в умовах полярних експедицій вирізняється підвищеним рівнем труднощів. На сьогодні діяльність команди зимівників Української антарктичної станції «Академік Вернадський» являє собою досить унікальне явище серед інших колективів, що працюють у надзвичайних умовах. Традиційно екстремальними умовами життєдіяльності людини при цьому вважаються низькі температури повітря, знижений атмосферний тиск, штормові вітри, підвищений фон сонячної радіації, геомагнітні збурення, ефекти полярного дня і полярної ночі, гіподинамія. З іншого боку на організм полярників впливають особливості побуту і трудової діяльності: одноманітність обстановки і ландшафту, тривале перебування в невеликому чоловічому колективі в умовах відносної ізоляції. Проте, труднощі психологічної та соціальної адаптації співробітників в зимівельних колективах надають більший, порівняно з природними чинниками, вплив на їх (співробітників) фізичний і психічний стан [2, с. 197].

Особливого значення при цьому набуває проблема відбору учасників полярних експедицій і психологічні аспекти цього відбору. У процесі відбору необхідно враховувати безліч різних чинників, починаючи від віку і професійної компетентності фахівців і до їхнього сімейного і соціального стану, але не останніми в цьому ряду стоять особистісно-психологічні особливості членів експедицій та їхня віра в особисту самоефективність діяльності протягом тривалої експедиції [3; 4; 5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Неодмінною умовою успішної самореалізації людини є віра в себе, свою компетентність, у можливість впоратися зі складними завданнями та труднощами. Наприкінці 70-х років минулого століття з цього приводу вперше була чітко сформульована концептуальна модель самоефективності особистості, яка стала частиною соціально-когнітивної теорії американського психолога Альберта Бандури (Albert Bandura, 1977, 1982), згідно з якою психологічне функціонування людини описується в термінах безперервної взаємодії трьох груп чинників: поведінкових, когнітивних та чинників навколишнього середовища [16; 17].

Працюючи над питаннями соціально-когнітивної теорії, особливу увагу А. Бандура приділяє вивченню механізмів персональної дії. Всупереч існуючим поглядам на людину як пасивну істоту, що реагує на впливи навколишнього середовища або є жертвою неусвідомлених спонукань, дослідник розглядає її в якості активного діяча, який використовує систему пізнавальних процесів для оволодіння суспільним досвідом, прийняття рішень і планування поведінки. А. Бандура розглядає особистість як адаптивно діючий та добре налагоджений організм, здатний пристосовуватися до навколишнього середовища і розумно змінювати його [13, с. 39].

Переконання людини в тому, що в складній ситуації вона зможе продемонструвати вдалу поведінку, віра в ефективність власних дій і очікування успіху від їхньої реалізації означає оцінку власної дуже конкретно визначеної поведінкової компетентності – один із ключових термінів соціально-когнітивної теорії Альберта Бандури: самоефективність (self-efficacy). Вагомість цієї особистісної характеристики у поєднанні з конкретними цілями і знаннями про те, що необхідно робити, може суттєво впливати на всю подальшу поведінку людини. А. Бандура визначає самоефективність як переконання людини щодо її здатності управляти подіями, які впливають на її життя [8, с. 171–172].

Основною характеристикою поняття самоефективності особистості є її суб'єктивність. Тобто на результат діяльності впливає, власне, не рівень сформованих професійно важливих якостей суб'єкта, не рівень його фактичної компетентності, а його уявлення про цей рівень, його віра в те, що він дійсно компетентний в обраній сфері діяльності. При цьому самоефективність особистості не є стабільною і статичною особистісною характеристикою. Залежно від актуальної ситуації, від умінь, необхідних для різних видів діяльності, від присутності або відсутності інших людей, від думок про свої здібності та здібності інших

людей, від умов, в яких людина здійснює свою діяльність та впливів різноманітних зовнішніх факторів, її рівень змінюється. Таким чином, можна сказати про те, що для самоефективності характерна *ситуативна специфічність* [1].

У якості основних причин зміни рівня самоефективності особистості А. Бандура виділяє: досвід безпосередньої діяльності (*mastery experiences*); непрямий досвід (*vicarious experiences*); громадську думку; фізичний та емоційний стан особистості [14, с. 544].

Велику роль при цьому відіграє емоційний компонент, який виражається у емоційному ставленні особистості до власної ефективності. Так, низька емоційна складова самоефективності пов'язана з відчуттям безпорадності, стурбованості, депресивним настроєм. При цьому наявні низька самооцінка та песимістичні думки щодо особистісних досягнень. Висока емоційна складова самоефективності супроводжується впевненістю у собі, своїх можливостях, відносно адекватною самооцінкою, високим рівнем самоповаги [14].

Таким чином, згідно з твердженнями А. Бандури, самоефективність – це система суб'єктивного подання особистості щодо здатності успішно діяти в конкретних ситуаціях, яка має оціночний характер і забезпечує регулювання дій, спрямованих на досягнення певних цілей, за рахунок формування суджень про свою здатність успішно вирішувати поставлені завдання. А. Бандура не лише ввів саме поняття «самоефективність особистості» в науковий обіг, а й розкрив його сутність та роль в особистісному зростанні. Згідно з його теорією, самоефективність є загальним когнітивним механізмом, що зумовлює мотивацію та поведінку [16, 17].

А. Бандура, вказуючи на ситуативно-специфічний характер самоефективності, не виокремлює окремих її видів. З метою ж розмежування різних видів самоефективності сучасний науковець М. І. Гайдар дослідив психологічні особливості суб'єкта, які будуть продуктивно реалізовані ним в окремих видах діяльності і відносно яких актуалізується його самосвідомість в цілому. Це стало основою для поділу самоефективності особистості у професійній сфері на діяльнісну, комунікативну та особистісну самоефективність [6].

Згідно з твердженнями М. І. Гайдара, діяльнісна самоефективність – це впевненість людини щодо володіння необхідними знаннями, навичками, вміннями та ефективності їхнього використання у своїй професійній діяльності. Комунікативна самоефективність – це уявлення людини про володіння комунікативним потенціалом та досвідом у професійному спілкуванні. Особистісна самоефективність – це взаємозв'язок уявлень людини про свої професійні (кваліфікаційні) якості та впевненості в їхній успішній актуалізації стосовно ситуацій професійної діяльності [6].

Ідея щодо вагомого впливу самоефективності на поведінку особистості знайшла численні підтвердження у психологічних дослідженнях і виявилася достатньо істотною у сфері регуляції соціальної поведінки та в більш широкому контексті.

За даними Р.Л. Кричевського, в експериментальних дослідженнях показано, що самоефективність у професійній сфері забезпечує: самодіагностику та виявлення здатності особистості до продуктивного вирішення певних завдань; підтримку мотивації в процесі їхнього вирішення; емоційне задоволення в процесі та після вирішення завдань [12].

На сучасному етапі самоефективність особистості досліджується у багатьох контекстах: навчання, прийняття рішення у психології впливу, лідерства, продажу, кар'єри, спорту.

Так, Т. О. Гордєєва у своїх працях зосередила увагу на проблемі зв'язку самоефективності особистості зі специфікою домінуючої мотивації досягнення. Вона розглядає теорію самоефективності як мотиваційну, де джерелом розуміння мотивації є не цінність (привабливість) успішного результату і не очікування успіху, а віра в свою здатність бути успішним у певному виді діяльності [8, с. 171].

Керуюча сила людини, як стверджує дослідниця, не у зовнішньому стосовно неї середовищі, а у взаємодії навколишнього середовища та її власної поведінки [8, с. 171–172]. Самоефективність також сприяє успішному соціальному функціонуванню індивіда [8, с. 192].

Дослідження самоефективності в психології здоров'я та у структурі соціально-психологічної адаптації проведено І. І. Галецькою [7].

Сучасні німецькі психологи М. Єрусалем, Р. Шварцер та російський психолог В. Ромек уточнили та розширили поняття, розробивши методику дослідження самоефективності.

Згідно з їхнім визначенням, самоефективність – це впевненість (переконавання) щодо потенційної здатності організувати та здійснювати власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Самоефективність розуміється як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів для здійснення оптимальної стратегії у різноманітних ситуаціях [7; 9; 10; 15].

Одними з останніх досліджень проблеми стали наукові праці вітчизняного дослідника О. М. Кокуна стосовно навчальної самоефективності у студентів та учнів. Дослідником визначені причини, що зумовлюють недостатність навчальної самоефективності:

- 1) невідповідність здібностей вимогам тієї спеціальності, яку опановує студент;
- 2) недостатні комунікативні навички, наполегливість та рішучість;
- 3) низька мотивація до навчання;
- 4) погані міжособистісні взаємовідносини з однокурсниками і викладачами [11, с. 170].

Проведений аналіз досліджень самоефективності особистості зарубіжних та вітчизняних психологів дає підстави стверджувати, що дослідження впливу рівня самоефективності особистості на різноманітні аспекти навчальної та професійної діяльності стало в останнє десятиріччя одним із найпопулярніших напрямів у світовій психології. Проте ця проблема має досить загальне та недостатнє висвітлення, насамперед на структурованому рівні її розробленості, що недостатньо для розуміння специфіки досліджуваного феномену. Нами відмічена відсутність теоретичних та емпіричних досліджень явища самоефективності стосовно осіб, які працюють в особливих екстремальних природних умовах при тривалій соціальній депривації; недостатньо вивчені питання впливу рівня самоефективності на міжособистісні відносини в експедиційних зимівельних групах та успіх експедицій в цілому; бракує наукових даних, що розкривали б детермінанти цього явища. Все це і обумовило наш інтерес до теоретичного та практичного дослідження явища самоефективності та особливостей його прояву серед зимівників українських антарктичних експедицій.

Очевидною є необхідність дослідження рівня оцінки самоефективності зимівників у динаміці з метою виявлення особливостей змін, що відбуваються у процесі експедиційної діяльності в умовах тривалої соціальної депривації під впливом складних природних факторів.

Актуальність дослідження цієї проблеми з практичної точки зору визначається соціальною значущістю знаходження та вивчення можливостей прогнозування успішності та підвищення результативності (ефективності) експедиційної діяльності в різних сферах.

Зважаючи на актуальність та недостатність розробки даної проблеми, нами визначено наступні завдання дослідження:

1. Визначити особливості поняття самоефективності особистості, що протягом тривалого часу функціонує в екстремальних умовах Антарктики.
2. Дослідити рівень самоефективності зимівників «до» та «після» тривалої життєдіяльності в умовах Української антарктичної станції «Академік Вернадський».
3. Проаналізувати професійну самоефективність зимівників та виявити зміни.
4. Виділити основні джерела впливу на зміну самоефективності особистості в особливих умовах життєдіяльності.

Дослідження проведено на базі Державної установи Національний антарктичний науковий центр МОН України та Української антарктичної станції «Академік Вернадський» під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України О.М. Кокуна.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Вирушаючи в довготривалу антарктичну експедицію, людина автоматично стає членом замкненої ізольованої групи, де отримує додатковий досвід соціалізації в екстремальних умовах, включається у процес взаємодії на усіх рівнях (поведінковому, тілесному, емоційному, когнітивному) та одночасно знаходиться під безпосереднім впливом негативних зовнішніх факторів. Тому поняття самоефективності у антарктичній діяльності є одним із ключових, адже в особливих умовах

антарктичних станцій самоефективність зимівника особливо важлива, оскільки визначає успішність її учасників не лише у професійному плані, а й впливає на міжособистісні відносини та колективну ефективність в цілому.

Рівень професійної самоефективності фахівців Українських антарктичних експедицій у нашому дослідженні визначався за «Шкалою самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема» перед відправленням до Української антарктичної станції «Академік Вернадський», що розташована на острові Галіндез архіпелагу Аргентинські острови за координатами 65° 15' пд. ш., 64° 15' зх. д. з метою визначення впевненості (переконавання) майбутнього зимівника щодо його потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність в умовах Антарктики, необхідну для досягнення певної мети (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Рівень професійної самоефективності зимівників
Українських антарктичних експедицій**

Професійна самоефективність	Бали	Кількість досліджуваних		Кількість (%)	
		до поїздки	після поїздки	до поїздки	після поїздки
Низька	≥ 19	-	-	-	-
Нижча за середню	20–24	-	-	-	-
Середня	25–29	6	1	50%	8,3%
Вища за середню	30–35	4	10	33%	83,4%
Висока	36–40	2	1	17%	8,3%
Усього:		12	12	100%	100%

Наведені у табл. 1 результати показують, що досліджувані кандидати на зимівлю перед відправленням до антарктичної станції мають, в цілому, належний рівень професійної самоефективності: 17% – високу, 33% – вищу за середню та 50% – середню. Слід відмітити, що жоден із досліджуваних не виявив низького або нижчого за середній показника. Для вибірки «після поїздки» середні значення змінних (33,77) виявились статистично значуще вище середнього значення «до поїздки» (32,83) з рівнем значимості $p < 0,05$.

Привертає увагу те, що 50% зимівників перед відправленням оцінює свій рівень самоефективності як середній, причому, така оцінка спостерігається саме у досвідчених зимівників, у яких є досвід декількох зимівель на Українській антарктичній станції «Академік Вернадський». Це пояснюється складними екстремальними умовами праці, у яких неможливо повністю передбачити ступінь труднощів, що можуть виникнути у процесі тривалої (12 місяців) експедиційної діяльності і оцінити свою ефективність вище. Самоефективність «вище середнього» і «висока» спостерігається більше у так званих «новачків», які ще не відчули повною мірою складності роботи в умовах Антарктики, та дуже досвідчених полярників з високим професійним рівнем, які не тільки переконані в ефективності своєї діяльності безпосередньо за фахом, а й опанували суміжні професії, життєво необхідні у полярних умовах. Так, наприклад, висока самоефективність спостерігається у зимівника, який за фахом геофізик та має за плечима чотири зимівлі, під час яких паралельно опанував роботу радіофізика (вивчення та моніторинг фізики верхньої атмосфери), знає роботу метеоролога, добре може впоратися з функціями системного адміністратора, механіка, електрика та дизеліста. Ця людина стала так званим «універсалом» у процесі співпраці з фахівцями перелічених напрямків, що

суттєво надає йому впевненості в ефективності своєї професійної діяльності в умовах Антарктичної станції «Академік Вернадський». Очевидний значний ріст рівня самоефективності відмічено у 50% зимівників, що мали «середній рівень», але змінили свої переконання щодо своєї здатності організувати та здійснювати власну діяльність в екстремальних умовах Антарктики, оцінивши свій рівень самоефективності як «вищий за середній», під впливом отриманого позитивного досвіду зимування та застосувавши свої професійні здібності, виконуючи завдання на антарктичній станції «Академік Вернадський» (рис. 1).

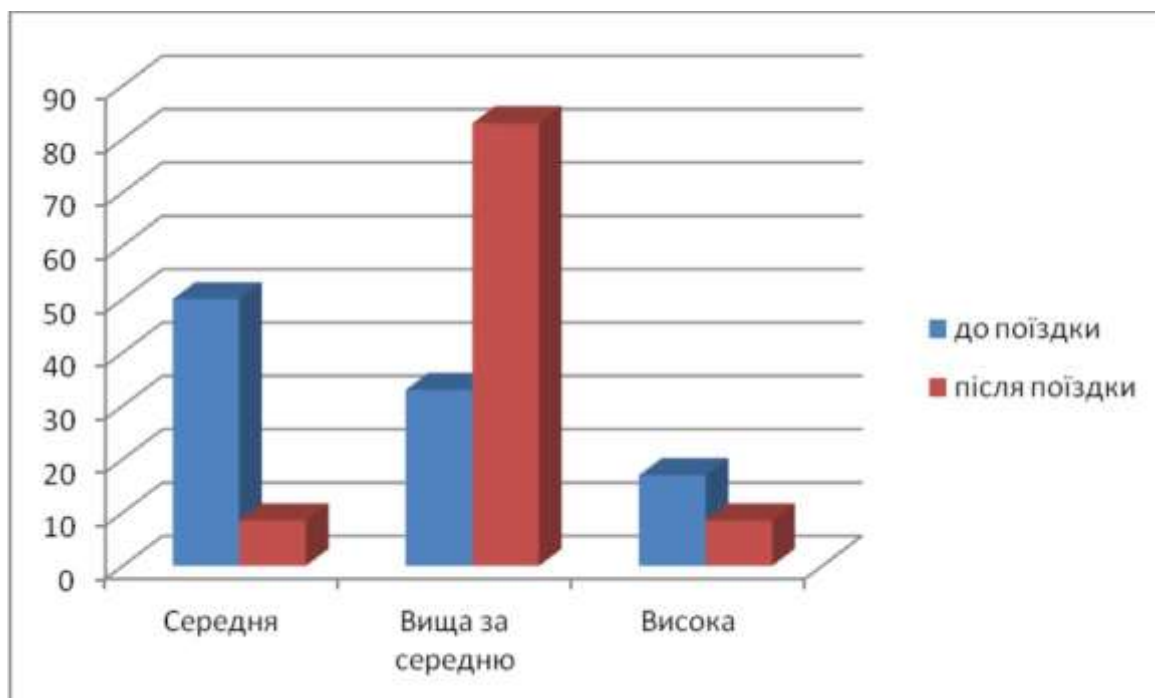

Рис. 1. Динаміка зміни рівня самоефективності у зимівників українських антарктичних експедицій до та після поїздки в Антарктику

Слід відмітити, що «високий рівень» самоефективності залишився у досвідчених зимівників, які і були оцінені перед від'їздом, а так звані «новачки», які були впевнені у своєму високому рівні, отримавши реальний досвід роботи в Антарктиці, після приїзду оцінили свою самоефективність дещо нижчою оцінкою: «вище за середній», що ще раз підтверджує те, що отриманий досвід роботи в екстремальних умовах впливає на зміну рівня оцінки самоефективності зимівника. Таким чином, при формуванні команди зимівників з фахівців різного профілю, для досягнення успіху експедиції в цілому важливо враховувати такі складові самоефективності особистості, як наявність досвіду, потрібних умінь і здібностей, достатню мотивацію і бажання досягти успіху, незважаючи на умови життєдіяльності.

В умовах антарктичної станції самоефективність впливає на бажання опанувати допоміжні види професійної діяльності та діяльності у сфері побуту, дозволя. Саме це суттєво відрізняє колектив зимівників від інших колективів, які працюють у звичайних умовах, оскільки перелічені сфери діяльності суміщені у просторі і часі. Зимівники, які вірять у себе, як правило, проявляють взірцеву завзятість і наполегливість у досягненні мети та будують конструктивні міжособистісні взаємовідносини у колективі, незважаючи на несприятливі природні умови та відносну соціальну ізоляцію. Зважаючи на усе вище сказане, **поняття самоефективності** особистості, що тривало функціонує в складних природних умовах відносно ізоляції, набуває більш складного значення, ніж класичне. А саме, це – переконання людини в ефективності своїх дій у складній (нетиповій) обстановці та віра в те, що вона зможе продемонструвати не тільки вдалу поведінку, а й успішне виконання поставлених задач

всупереч новим, часто непередбачуваним труднощам. При цьому, віра в ефективність означає оцінку власної дуже конкретно визначеної поведінкової та професійної компетентності.

Згідно з наведеними вище даними, які свідчать про зростання рівня самоефективності зимівників після повернення з антарктичної станції, ми виділили основні джерела взаємовпливу на зміни самоефективності особистості в особливих умовах (див. рис. 2).

Майстерний досвід досвідчених зимівників безпосередньо впливає на самоефективність колег. Бачачи людей, схожих на себе, таких, що успішно виконують завдання в нестандартних умовах, змінюється самоефективність завдяки соціальним переконанням, що в кожного є можливості досягти успіху. Під впливом цього фактора одночасно змінюється і особистісна професійна майстерність та досягнення зимівника.

Ефективно діюча особистість у професійній, побутовій та емоційних сферах формує ефективну міжособистісну взаємодію з колегами і, навпаки, ефективна взаємодія є джерелом зростання самоефективності особистості в замкненому колективі.

Рис. 2. Джерела впливу та взаємовпливу на зміну самоефективності особистості в особливих умовах життєдіяльності

Емоційні стани та ставлення до життєдіяльності в екстремальних умовах, як було уже сказано, теж є безпосереднім джерелом змін самоефективності особистості, оскільки звичайні реалії життєдіяльності в умовах антарктичної станції переповнені в тому числі перешкодами, суперечками, невдачами та розчаруваннями. Наприклад, якщо знизити сприйняття тривожності за допомогою методів релаксації, то можна передбачити ймовірність підвищення рівня самоефективності. Таким чином, працюючи в екстремальних умовах, люди повинні мати надійне відчуття самоефективності та докладати наполегливих зусиль для успішного функціонування всього колективу.

Висновки:

1. Визначено поняття самоефективності особистості, що діє в екстремальних умовах довготривалих антарктичних експедицій, яке стосується її переконань щодо здатності здійснювати контроль над власним функціонуванням та над подіями (інколи непередбачуваними), що впливають на її життєдіяльність в Антарктиці. Віра в особисту самоефективність впливає на життєві вибори, рівень мотивації, якість функціонування,

міжособистісні взаємовідносини, стійкість до несприятливих умов функціонування та вразливість до стресу та депресії, які характерні саме для екстремальних умов діяльності.

2. У результаті дослідження динаміки рівня самоефективності зимівників «до» та «після» перебування на Антарктичній станції «Академік Вернадський» виявлено, що в більшості полярників спостерігається тенденція зростання рівня самоефективності від «середнього» до «вище за середній», що свідчить про зміну особистісних переконань щодо власної здатності організувати та здійснювати діяльність в екстремальних умовах Антарктики.

3. За результатами дослідження намічено актуальні та перспективні напрямки впливу на зміну рівня самоефективності зимівників, а саме:

- сприяння розвитку різних складових професійної спрямованості та компетентності зимівників українських антарктичних експедицій;
- формування колективу фахівців різного профілю у напрямку конструктивної міжособистісної взаємодії;
- застосування психологічних методів для зміни емоційного стану з негативного на позитивний.

Усе це повинно сприяти зростанню рівня самоефективності кожного учасника експедиції та є ваговою складовою успіху команди в цілому.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі рівня самоефективності як одного із психологічних чинників міжособистісної взаємодії зимівників, що визначають специфіку діяльності спеціалістів в екстремальних умовах відносної ізоляції та його вплив на особливості міжособистісної взаємодії зимівників.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – СПб. : Евразия, 2000. – 320 с.
2. Бахмутова Л. М. Достижения та перспективи дослідження психологічних особливостей міжособистісної взаємодії зимівників у антарктичних експедиціях / Л. М. Бахмутова // Український антарктичний журнал. – 2016. – №15. – С. 196–203.
3. Бахмутова Л. М. Психологічні особливості міжособистісних конфліктів серед зимівників у полярних експедиціях в умовах відносної групової ізоляції / Л. М. Бахмутова // Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я : м-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції (23–24 листопада 2017р.). – Вінниця, 2017. – С. 31–36.
4. Бахмутова Л. М. Соціометричні дослідження – індикатор міжособистісної взаємодії в особливих умовах / Л. М. Бахмутова // Актуальні проблеми психологічної теорії та практики : м-ли VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (29 березня 2018 р.). – Вінниця, 2018. – С. 26–33.
5. Бахмутова Л. М. Стратегія оптимізації міжособистісної взаємодії зимівників антарктичних експедицій / Л. М. Бахмутова // VIII Міжнародна антарктична конференція, присвячена 25-річчю приєднання України до Договору про Антарктику (16–18 травня 2017 р.). – К., 2017. – С. 202–204.
6. Гайдар М. И. Развитие личностной самоэффективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / М. И. Гайдар. – Воронеж, 2008. – 25 с.
7. Галецька І. І. Дослідження самоефективності в психології здоров'я // Вісник Харківського ун-ту. – № 550, Ч. 2., Серія : психологія. – Харків : ХНУ, 2002. – С. 41–43.
8. Гордеева Т. О. Психология мотивации достижения / Т. О. Гордеева. – М. : Смысл ; Академия, 2006. – 336 с.
9. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей учнів та студентів: Методичні рекомендації / О. М. Кокун. – К. : Міленіум, 2004. – 54 с.
10. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія / О. М. Кокун. – К. : Міленіум, 2004. – 265 с.
11. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія / О. М. Кокун. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. – 200 с.
12. Кричевский Л. И. Психология лидерства : учебное пособие / Л. И. Кричевский. – М. : Статут, 2007. – 541 с.
13. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О. М. Степанов]. – К. : Академвидав, 2006. – 423 с.
14. Фрейджер Р. Личность: теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейджер, Дж. Фейдимен. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2002. – 865 с.
15. Шварцер Р. Русская версия шкалы общей самоэффективности Р. Шварцера и М. Ерусалема / Р. Шварцер, М. Ерусалем, В. Ромек // Иностранная психология. – 1996. – № 7. – С. 71–76.

16. Bandura, A. Self-efficacy mechanism in human agency / A. Bandura // American Psychologist. – 1982. – Vol. 37. – P. 122–147.
17. Bandura, A. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change / A. Bandura // Psychological Review. – 1977. – Vol. 84. – P. 191–215.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Bandura A. Teorija social'nogo nauchenija / A. Bandura. – SPb. : Evrazija, 2000. – 320 s.
2. Bakhmutova L. M. Dosiahnennia ta perspektyvy doslidzhennia psykhologichnykh osoblyvosti mizhosobystisnoi vzaiemodii zymivnykiv u antarktychnykh ekspedytsiakh / L. M. Bakhmutova // Ukrainnyi antarktychnyi zhurnal. – 2016. – №15. – S. 196–203.
3. Bakhmutova L. M. Psykhologichni osoblyvosti mizhosobystisnykh konfliktiv sered zymivnykiv u poliarnykh ekspedytsiakh v umovakh vidnosnoi hrupovoi izoliatsii / L. M. Bakhmutova // Osobystisni ta sytuatyvni determinanty zdorovia : m-ly Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (23–24 lystopada 2017r.). – Vinnytsia, 2017.– S. 31–36.
4. Bakhmutova L. M. Sotsiometrychni doslidzhennia – indyikator mizhosobystisnoi vzaiemodii v osoblyvykh umovakh / L. M. Bakhmutova // Aktualni problemy psykhologichnoi teorii ta praktyky : m-ly VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh (29 bereznia 2018 r.). – Vinnytsia, 2018. – S. 26–33.
5. Bakhmutova L. M. Stratehiia optymizatsii mizhosobystisnoi vzaiemodii zymivnykiv antarktychnykh ekspedytsii / L. M. Bakhmutova // VIII Mizhnarodna antarktychna konferentsiia, prysviachena 25-richchiu pryiednannia Ukrainy do Dohovoru pro Antarktyku (16–18 travnia 2017 r.). – K., 2017. – S. 202–204.
6. Gajdar M. I. Razvitie lichnostnoj samojeffektivnosti studentov-psihologov na jetape vuzovskogo obuchenija : avtoref. diss. ... kand. psihol. nauk : spec. 19.00.07 «Pedagogicheskaja psihologija» / M. I. Gajdar. – Voronezh, 2008. – 25 s.
7. Haletska I. I. Doslidzhennia samoeffektivnosti v psykhologii zdorovia // Visnyk Kharkivskoho un-tu. – № 550, Ch. 2., Seriia : psykhologhiia. – Kharkiv : KhNU, 2002. – C. 41–43.
8. Gordeeva T. O. Psihologija motivacii dostizhenija / T. O. Gordeeva. – M. : Smysl ; Akademija, 2006. – 336 s.
9. Kokun O. M. Optymizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvosti uchniv ta studentiv: Metodychni rekomendatsii / O. M. Kokun. – K. : Milenium, 2004. – 54 s.
10. Kokun O. M. Optymizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvosti liudyny: psykhofiziologichni aspekt zabezpechennia diialnosti : monohrafiia / O. M. Kokun. – K. : Milenium, 2004. – 265 s.
11. Kokun O. M. Psykhologhiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia : monohrafiia / O. M. Kokun. – K. : DP «Inform.-analit. ahentstvo», 2012. – 200 s.
12. Krychevskiy L. Y. Psykhologhiia liderstva : uchebnoe posobyie / L. Y. Krychevskiy. – M. : Statut, 2007. – 541 s.
13. Psykhologichna entsyklopediia / [avt.-uporiad. O. M. Stepanov]. – K. : Akademydav, 2006. – 423 s.
14. Frejdzher R. Lichnost': teorii, jeksperimenty, uprazhnenija / R. Frejdzher, Dzh. Fejdimen. – SPb. : Prajm-Evroznak, 2002. – 865 s.
15. Shvarcer R. Russkaja versija shkaly obshhej samojeffektivnosti R. Shvarcera i M. Erusalema / R. Shvarcer, M. Erusalem, V. Romek // Inostrannaja psihologija. – 1996. – № 7. – S. 71–76.
16. Bandura, A. Self-efficacy mechanism in human agency / A. Bandura // American Psychologist. – 1982. – Vol. 37. – P. 122–147.
17. Bandura, A. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change / A. Bandura // Psychological Review. – 1977. – Vol. 84. – P. 191–215.

Bakhmutova, L.M. Dynamics of self-efficacy of Ukrainian Antarctic research station staff. *The article deals with the essence, content of and main factors in the phenomenon of self-efficacy. The author analyzes the main research into self-efficacy in foreign and Ukrainian psychology, focusing on professional self-efficacy as well as explores the dynamics of self-efficacy and its manifestations among the staff of Ukrainian Antarctic research stations.*

The Antarctic research station staff's self-efficacy implies studying individuals who work under extreme natural conditions with long relative isolation and the effects of personal self-efficacy on interpersonal relations in the closed group of people and on their work efficiency.

The author discusses the components and the concept of personal self-efficacy in extreme conditions. Analysis of the dynamics of the Ukrainian Antarctic expedition staff's self-efficacy revealed the changes in self-efficacy as a result of work in extreme polar conditions.

The author describes the main effects of various factors on the personal self-efficacy of individuals who work under long social deprivation in harsh natural conditions.

Key words: *self-efficacy, self-esteem, Ukrainian Antarctic expeditions, Antarctic research station staff, interpersonal relations, relatively isolated group, social deprivation, expedition efficiency, extreme work conditions, Antarctica.*

Відомості про автора

Бахмутова Лариса Миколаївна, аспірантка Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, науковий співробітник Державної установи Національний антарктичний науковий центр МОН України, м. Київ, Україна.

Bakhmutova, Larysa Mykolaivna, PhD student, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, research associate National Antarctic Scientific Center of Ukraine (NANTS) Ministry of education and science of Ukraine. Kiev, Ukraine.

E-mail: bakhml@meta.ua

Отримано 6 червня 2018 р.
Рецензовано 20 червня 2018 р.
Прийнято 26 червня 2018 р.

УДК 159.9:364-787.522]:17.036.2

Грубі Т.В.

АДАПТАЦІЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ «ВЕЛИКА ТРИВИМІРНА ШКАЛА ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ»

Грубі Т.В. Адаптація психодіагностичної методики «Велика тривимірна шкала перфекціонізму». У статті наведено результати процесу адаптації та стандартизації опитувальника, що здійснювався у кілька етапів: переклад; експертна змістовна оцінка попереднього перекладу; стандартизація опитувальника та розробка нової шкали; збір відповідних норм на вітчизняній вибірці – 350 викладачів закладів вищої освіти з усіх регіонів України. Здійснено статистичне опрацювання отриманих даних відповідно до психометричних вимог. Наведено дані щодо первинної статистичної обробки даних, надійності, валідності методики, кореляційного й факторного аналізу її показників тощо. Констатовано достатню надійність і валідність опитувальника і можливість його використання у дослідницьких та психодіагностичних цілях.

Ключові слова: перфекціонізм особистості, адаптація, стандартизація, опитувальник, науково-педагогічний працівник, заклад вищої освіти.

Груби Т.В. Адаптация психодиагностической методики «Большая трехмерная шкала перфекционизма». Процесс адаптации и стандартизации опросника осуществляется в несколько этапов: перевод; экспертная содержательная оценка предварительного перевода; стандартизация опросника и разработка новой шкалы; сбор соответствующих норм на украинской выборке – 350 преподавателей высших учебных заведений со всех регионов Украины. Осуществлена статистическая обработка полученных данных в соответствии с психометрическими требованиями. Описаны данные по первичной статистической обработке данных, надежности, валидности методики, корреляционного и факторного анализа ее показателей и т.д. Констатирована достаточная надежность и валидность опросника и возможность его использования в исследовательских и психодиагностических целях.

Ключевые слова: адаптация, стандартизация, опросник, перфекционизм личности, преподаватель, научно-педагогический персонал высшей школы.

Постановка проблеми. Останнім часом дослідження проблеми перфекціонізму особистості набуває дедалі більшої популярності. Підвищений інтерес до дослідження даного конструкту можна пояснити вимогами, високим темпом життя, зростаючою конкуренцією, існуючим у суспільстві культом успіху та індивідуальних досягнень. Для більш ґрунтовного та всебічного вивчення перфекціонізму особистості та його впливу на життєдіяльність та професійну активність використовується діагностичний інструментарій. Більшість